

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

SANAT ÖĞRENCİLERİNDE FRUSTRASYON TOLERANSI

HAZIRLAYAN
H.ZEKAVET TOPÇU KABASAKAL

DANIŞMAN
YRD. DOÇ. DR. GÜLNUR BEYAZIT

İZMİR-1992

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u> <u>No</u>
GİRİŞ	
GENEL BİLGİLER	
1. Früstrasyon	1
2. Früstrasyon Toleransı	6
3. Früstrasyon Karşısında Gösterilen Tepkiler	9
4. Ergenlik Sonu Dönemin Genel Özellikleri	14
5. Sanatın Terapötik Özelliği	19
ARAÇ VE YÖNTEM	25
Örneklem ve Uygulama	34
BULGULAR	33
TARTIŞMA	47
SONUÇ	51
ÖZET	52
KAYNAKLAR	55
EKLER	

Ö Z E T

Bu araştırma sanat ve bilim öğrencilerinde Früstrasyon toleransı ve Früstrasyon karşısında gösterdikleri tepki biçimlerinin saptanması ve karşılaştırılması amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Araştırmaya Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Fakültesinden 243, Güzel Sanatlar Fakültesinden 78, toplam 321 öğrenci katılmıştır. Araç olarak Rosenzweig P-F test ergen formu ile sosyo ekonomik ve sosyo kültürel düzey belirlemek için yapılandırılmış bir anket kullanılmıştır. Elde edilen bulgular Rosenzweig P-F testin puanlama ve değerlendirme özellikleri çerçevesinde puanlanmış ve değerlendirilmiş yorum idiodinamik olarak yapılmıştır.

Araştırmanın bulgularına göre; Sanat ve Bilim öğrencileri sosyo ekonomik ve sosyo kültürel açıdan karşılaştırıldığında sosyo ekonomik düzeyleri ve anne-baba eğitimleri açısından aralarında önemli farklılık bulunmuştur.

Sanat ve bilim öğrencileri arasında Früstrasyon toleransı açısından önemli bir fark görülmemekle beraber Güzel Sanatlar Fakültesi öğrencileri ile Eğitim Fakültesi Bilim öğrencileri kıyaslandığında belirgin farklılık görülmüştür.

Sanat ve bilim öğrencilerinin Früstrasyon karşısında gösterdikleri tepki biçim farklılıklarına bakıldığında Sanat öğrencilerinin daha çok dışa yönelik, bilim öğrencilerinin ise daha çok içe yönelik saldırgan oldukları görülmüştür.

Sanat öğrencilerinin daha fazla engel vurguladıkları ve çözüm için ısrarlı oldukları, daha fazla mizahi yanıt verdikleri saptanmıştır. Bilim öğrencilerinin ise daha fazla ego defansif oldukları görülmüştür. Bu bulgular bilim öğrencilerinin inhibisyonlarının daha fazla olduğunu, Sanat öğrencilerinin ise daha az olduğu şekilde yorumlanabilir.

GİRİŞ

İnsan doğuştan getirdiği potansiyel yetenekleri ve özellikleri çevre koşulları içinde eğitimle gerçekleştirebilmektedir. Sosyalleşme sürecini de içeren eğitim bireyi şekillendirirken doğal olarak engellenmeler yaratmaktadır. Bu engellemeler sonucunda birey toplumca istenilen davranış özelliklerini kazanırken, engellenme karşısında gösterebilecek belirli tepki özellikleri de kazanmaktadır. Rosenzweig ve Mirmnwa'ya göre sosyalleşme sonucu çocuklarda karakteristik olarak dışa yönelik saldırgan tepkilerde azalma içe yönelik saldırgan tepkilerde artma (40) gelişmektedir. İçe yönelik saldırganlığın artması inhibisyona yol açarak yaratıcılığının ortaya çıkmasını engelleyebilmektedir.

Sanatçıların yaratıcılıklarını doğal olarak ortaya koyabilmeleri inhibasyonlarının azlığı veya yokluğuyla, sanatçı kişilik özelliklerine sahip olup olmamalarına bağlıdır. Sanatçı kişilik özelliklere dendiğinde şu gibi özellikler akla gelmektedir. Başarılilik, meraklilik represyonların azlığı veya yokluğu, kuralcı olmama, geleneksel olmama, bohem gibi Fütursuz olma, radikal, otoriteryen özelliklerin azlığı veya yokluğu.

Bu özelliklerin varlığı katı bir sosyalleşmenin oluşmadığını, sanatçının bilinç dışına inebilme esnekliğine sahip olduğunu düşündürmektedir (26).

Mantıksal düşünce ile yaratıcı düşünce arasındaki en önemli fark sonuç ve süreçte ortaya çıkmaktadır. Sonucu

orjinal olan düşünceye yaratıcı düşünce denilir. Süreçlerdeki farklılık ise mantıksal düşüncenin iyi bilinen kanallardan amaca doğru düz bir gidiş izlemesi, yaratıcı düşüncenin ise düzensiz ve öngörülmeven bir biçimde kendi yolunu izlemesidir. Yaratıcı düşünmebilme, alışıldık tarzın dışına çıkabilme, inhibisyonların yokluğu ile olabilmektedir (23).

Bu görüşlerden hareketle, yeteneklerini kanıtlayarak sanat eğitime kabul edilen sanat öğrencilerinin Frustrasyon toleranslarının ve Frustrasyon karşısında gösterdikleri tepkilerin bilim öğrencilerine kıyasla farklı olabileceği düşünülmektedir.

Bu araştırmanın varsayımı sanat öğrencilerinin Frustrasyon toleransının bilim öğrencilerine kıyasla yüksek ve Frustrasyon karşısından gösterdikleri tepki biçimlerinin farklı olacağı şeklindedir. Yaratıcılık eğitim yoluyla yaratıcılığın arttırılabileceği, gizli olarak bulunan kesimini açığa çıkarılabileceği birçok araştırmacı tarafından kanıtlanmıştır. Örneğin; Almanya'dan bir sanat okulunda çocuklar, yeteneklerine göre seçilmedikleri halde özel eğitimle yaratıcı hale getirilebilmişlerdir (45).

Bu araştırmanın eğitimin yaratıcılığı yok etmeden gerçekleştirilmesinin önemini vurgulamada yararlı olabileceği düşünülmektedir. Ulaşılabilen kaynaklarda konuyla ilgili bir çalışmaya rastlanmamıştır.

GENEL BİLGİLER

Früstrasyon

Günlük yaşamı içinde birey heran hem çevresiyle hem de kendisiyle etkileşimlerde bulunur ve kendine özgü duygu düşünce ve davranış özellikleri gösterir (1).

Tüm yaşam süreci boyunca Früstrasyonla karşılaşılabilir. Farkla araştırmacılar früstrasyona değişik yönlerden bakmışlardır. Kavram genelde davranışçı ve psikanalitik kuramlar çerçevesinde açıklamalar sıra ile tartışılmıştır.

Rosenzweig göre; Früstrasyon, organizmanın bir engelle karşılaşılması veya bir ihtiyacın giderilmesi yolunun tıkanmasıyla ortaya çıkan durumdur. Früstrasyon birincil ve ikincil olarak ikiye ayrılabilir. Birincil früstrasyon doyuma ulaşmak için gerekli obje yokluğundan kaynaklanır. İkincil Früstrasyon ise doyum objeni ile birey arasında bir engel bulunması durumudur (42). Birey amacına ulaşırken bir direnç ile karşılaşmıştır. Direnç iç ve dış kaynaklı olabilir ve dört engel tipini içerir. Pasif dış direnç, Pasif iç direnç, Aktif dış direnç, Aktif iç direnç (38).

Sandstram göre; Früstrasyon kavramı çoğu kez insanı huzursuz kılan, doyumsuzluklara yol açan karşılanmayan içtepilerle karakterize edilen bir hali anlatmak için kullanılır. Bir içtepinin tıkanması kırıklığa yolaçan ve insanlarda böyle tıkanmalar bütün gelişim aşamalarında görülür (43).

kaynaklanabilir. Engellerin çoğu sosyal yaşantı gereğidir ya da başka insanlardan kaynaklanır. Früstrasyon kişinin sosyalleşmesinde bir faktör olarak kabul edilir. İkiye ayrılabilir. İçsel Früstrasyonlar; kişisel sınırlılıklar Fiziksel handikaplar, yeteneksizlikler, sosyal cazibe yoksunluğu Früstrasyon kaynağı oluşturabilirler. Çoğu realite ve etnik kontrol biçimleri olup psikolojik engellerden kaynaklanır. Dışsal Früstrasyonlar: Çevresel engeller çok kapsamlıdır. Bunlar Fiziksel yada sosyal olabilirler. Fiziksel Früstrasyonlara örnek olarak fırtına deprem, kaza, sevilen birinin ölümü verilebilir. Sosyal içerikli olanlara örnek olarak toplumsal kavramlar gösterilebilir. Toplum tarafından konan kurallara uyulmadığında rededilme ve cezalandırılmayı göze almak gerekir. Cezalandırma değişik şekillerde görülebilir. İş kaybetme, hapishaneye girme gibi. Bazen sosyal normlara aşırı uymada Früstrasyona neden olabilir (13).

Amaça yönelmiş aktivasyonun engellenmesine früstrasyon olayı denir. Bazı psikologlar Früstrasyonu bir olay değil, bir durum olarak kabul ederler. Früstrasyon duygulardaki hoşnutsuzluk durumudur (13).

Miller ve Swanson tarafından yapılan pekçok çalışmaya göre Früstrasyon daha önce bir yanıt için verilen ödülün verilmemesi sonucunda ortaya çıkar (5,9)

Louson Früstrasyonu sadece öncel durumları veya sadece davranışsal sonuçlarıyla ilişkili olarak ele alındığı çalışmaların başarısız kaldığını belirterek kavramın doğru kullanımının öncel durumlar ile bunlarla ilgili davranışsal sonuçlar arasındaki ilişkiyi açıklamaya yönelik olması

Früstrasyonun üç büyük kaynağı vardır.

1. Fiziksel Çevre
2. Sosyal Çevre
3. Dürtülerin Çatışması

Sağlık, yaş, sosyal ve ekonomik koşullar gibi çeşitli faktörler de Früstrasyon kaynaklarıdır. Früstrasyon herbiriyle önemli derecede bağlantılıdır (33).

Psikanalitik görüşe göre; Früstrasyon libido ve destrudonun ketlenmesine yol açan iç güdüsel doyumun engellenmesidir. Dış objelerin sebep olduğu dıştan gelen Früstrasyon, içten empoze olan Früstrasyondan ayırdedilebilmelidir (5).

Bir tanıma göre Früstrasyon elde etmek istediğimiz nesneye ulaşmamız, istediğimiz belirli bir amaca varmamız veya bir gereksinmemizin giderilmesi önlenildiği zaman ortaya çıkan olumsuz duyguya verilen addır (11).

Früstrasyondan kaçınmak kuşkusuz olanaksızdır. Gerçeklik zorunlu olarak Früstrasyonu doğurur (19).

Bazı yazarlarda Früstrasyonun altında yatan gereksinim yoğunluğu ile ilişkili olabileceği üzerinde durmuşlardır. Früstrasyon bazı durumlarda amacın önemli ve erişilebilir olduğuna inanılmışken, engellemeyle karşılaşma şeklinde yaşanıldığı gibi bazen de o birey için elta yatan dürtünün önemli olmaması nedeniyle yaşanabilir (35, 39).

Bir başka tanıma göre Früstrasyon amacı yönlendirilmiş aktivasyon doyuma giderken bir engelle karşılaşıldığından ortaya çıkar. Engeller fiziksel ya da sosyal çevreden

gerektiğini savunmuştur. Lowson'a göre bu ilişki organizmanın içsel süreçleriyle ilgilidir. Kavramlaştırılması kurgusal (Hepotetic) bir yapı olarak ele alınmasıyla mümkündür (12).

Görüldüğü gibi Früstrasyon üzerine çalışan araştırmacılar Früstrasyon kavramını üç ayrı durumu ifade etmek için kullanmışlardır.

1. Hazırlayıcı (antecedent)
2. Davranışsal sonuçlar
3. Öncel durumlar ile bunlarla ilgili davranışsal sonuçlar arasında bir ilişki (12).

Früstrasyon çeşitliliğinde tipik bir davranış serisini üç bölüme ayırabiliriz.

1. Araçlı yanıtlar
2. Pekiştiricinin sunulması
3. Tamamlama yanıtları

Araçlı yanıtlar dizisine engel olmanın dört yolu vardır. Engeller, başarısızlıklar, huzursuz ediciler ve çatışmalar. Pekiştiricinin sunulması aşamasında ise ödül önemlidir. Bu davranış serisi ödül alınmadığından tıkanır. Amsel (1958) Früstrasyonu ödül alamama durumu olarak tanımlar (9).

Früstrasyon genel olarak ele alındığından güdülenmiş bir organizmanın amacına ulaşması bozulduğunda ortaya çıkan durum olarak tanımlanabilir (35).

Früstrasyon durumunun derecesini belirtme biçiminde kişisel olan ve kişisel olmayan çevreye karşı saldırganlığın yönü ve ifadesi kullanılır (22).

* Früstrasyon kavramı: türkçe kaynaklarda engellenme (Cüceloğlu 1991, Okyavuz 1982) kırıklık (Şemin 1982) vb. adlarla kullanılmıştır. Ancak türkçede tam karşılığı olmadığı için araştırmamızda kavram "Früstrasyon" (Frustration) olarak kullanılmıştır. Hüsrân, hayal kırıklığı terimleri terimin duygusal boyutunu bir ölçüde karşılar niteliktedir.

Früstrasyon Toleransı

Rosenzweig Früstrasyon toleransını bireyin psikobiyolojik uyumu kaybetmeden karşılaştığı Früstrasyona karşı koyma gücü olarak tanımlanır (38). Rosenzweig Früstrasyon Toleransını psikoanalitik kuramdaki zevk ve gerçeklik ilkelerini kullanarak açıklar. Zevk ilkesi her isteğin hemen doyurulmasına bağlı olarak çalışır. Bu ilke özellikle bebeklikte egemendir. Birey gelişim sürecinde gerçeklikle karşılaştıkça doyumun sınırlandırılması, ertelenmesi ve uzak sonuçlarla bağlantısını kavrar. Burada önemli olan bireyin doyumunu bekleme yeteneğidir ki bu da Früstrasyon toleransı kavramını anlatır (39).

Rosenzweig'a göre; Früstrasyon toleransının belirleyicileri önemli ölçüde bilinmemektedir. Ancak Rosenzweig iki tip etkenden söz eder.

1. Somatik etkenler: Doğuştan gelir, bireysel farklılıklara dayanırlar. İç salgı bezleri ve sinirsel değişikliklere eş değerdirler.

2. Psikolojik genetik etkenler: Tümü belirli olmakla birlikte varlıkları kabul edilir. Örneğin: İlk çocuklukta hiçbir Früstrasyonla karşılaşmamış biri, ilerde karşılaşacağı Früstrasyonlara uygun bir biçimde cevap veremez, Diğer taraftan aşırı Früstrasyon toleransının belirlenmesinde yaş geçmişteki Früstrasyon deneyimleri, fiziksel yapı, kalıtım, sağlık, zeka düzeyi gibi etkenler önemlidir (10).

Rosenzweig Früstrasyon Toleransının, psikoterapi açısından önemli olduğuna değinmektedir. Buna göre Psikonanaliz, şimdiye kadar ya çok az yada çok fazla engellenme ile karşılaşmış olan bireyin önceki deneyimlerini düzelten bir tekrar-eğitim (reeducation) biçimidir. Psikonaliz ve Psikoterapiyi eş anlamlı kullanan Rosenzweig psikoterapinin, bireyin engellenmeye dayanma gücünü (Früstrasyon toleransını) yükselten, bir defrustation olarak kabul edilebileceğini ve bunun enfeksiyon hastalığına karşı etkin bağışıklık ile karşılaştırılabileceğini belirtmektedir (35).

Früstrasyon toleransının düzeyi bireylere göre farklılıklar gösterir. Ayrıca bir bireyin kişiliğın her alanında aynı düzeyde olmayabilir. Rosenzweig, kuramsal olarak kişilikte düşük yada yüksek tolerans alanlarından söz edilebileceğini ve böyle bir hipotezin psikotik, nevrotik ve normal kişilik ayırımında işlevsel bir tanım vereceğini savunmuştur. Ona göre psikotiklerde iç içe geçmiş birçok düşük tolerans alanı vardır ve düşük Früstrasyon toleransı bütün kişiliğe genellenebilir. Nevrotiklerde bir yada daha çok düşük tolerans alanı vardır. Sağlıklı bir bireyde ise genel olarak kişiliğın bütününde Frustrasyon toleransı yüksektir (12-37).

Soul'a göre Frustrasyon mutsuzluğa sebep olur, mutsuzluk öfke yaratır, öfke represe edilir veya dışa verulur. Bu duygular deprasyon ve diğer nevrotik reaksiyonlar, alkolizm ve anti sosyal davranış için zemin oluştururlar (5).

Çocuğun gelişim süreçlerinde edindiği Früstrasyon deneyimlerinin niceliksel boyutu kaden niteliksel boyutu ve Früstrasyon yaşantılarının algılanış biçimleri Früstrasyon toleransı açısından önemlidir (18). Çocuğun Früstrasyona tepki biçiminde bir model oluşturarak ana-babanın Früstrasyonlara tepkilerin etkili olduğu saptanmıştır (47).

Früstrasyona Karşı Gösterilen Tepkiler

Früstrasyonla karşılaşıldığında gösterilen ilk tepki genellikle telaş, öfke, gücenme, anksiyete ve şaşkınlıktır (9).

Früstrasyon sonunda her zaman saldırganlığın oluştuğunu savunan Dollard ve Arkadaşları "Früstrasyon-agresyon hipotezi"nin popüleritesini sağlamışlardır. Açıklamalarını psikodinamik düşünceler ile yapmışlardır (27). Yale grubu olarak bilinen Dollard ve arkadaşlarına göre Früstrasyonla-agresyon arasında evrensel bir neden-sonuç ilişkisi vardır (5,15).

Miller'e göre; Früstrasyon saldırganlığı harekete geçirir. Ancak saldırganlığı ortaya çıkaran tek kışkırtıcı neden Früstrasyon değildir. Saldırganlığa karşı tepkiler yeterince harekete geçirilirse saldırganlığın ortaya çıkışı engellenir. Toplumda saldırganlığın cezalandırılması sık görülen yaygın bir tepkidir ve bu saldırganlığı engeller (31).

Görüldüğü gibi Miller Früstrasyona verilen tepkiler açısından farklı bir yaklaşım getirmekte Früstrasyonun saldırganlıktan başka pekçok tepkiye yol açacağını savunmaktadır.

Berkowitz'e göre Früstre edici durumlar engelleyici niteliklerinden dolayı saldırganlığa yol açarlar. Bu insan ve birçok hayvan için geçerlidir. Ancak Berkowitz Dollard ve arkadaşlarından farklı olarak Früstrasyonun sonunda verilen her tepkinin saldırganlık olmadığını

savunur. Ya da birey tepki vermeyi göze alamamışsa saldırganlığın inhibisyonu söz konusudur (5). Her durumda Früstrasyonlar saldırganlık olasılığını arttırmırlar. Belirli koşullarda da saldırgan ortaya çıkmaz. Bunlar bireyin saldırgan olmayan tepki vermeyi öğrendiği ve yeterince Früstre edici olmayan durumlardır (8).

Bandura Frustrasyonun bağımlılık saldırganlık, içe kapanma, somatizasyon, regresyon, otizm, apati ya da yapıcı yönelimli yaklaşımlara neden olabileceği görüşünü savunur. Bu tepkilerin tümü agresyonun ödüllendirilmesi yada cezalandırılmasıyla olur. Banduraya göre Früstrasyona karşı gösterilen tepkiler çocukluk yaşantısı süresince taklit yoluyla öğrenilir (4).

Daha sonra çok sayıda yapılan araştırma göstermiştir ki insanlar ve hayvanlar hedefledikleri amaca ulaşmada Früstra edilirse agresyon olasılığı artar. Öncelikle açıktır ki Früstrasyon agresyondan başka anksiede, depresyon, ilgisizlik gibi çeşitli reaksiyonları harekete geçirebilir (44).

Rosenzweig Früstrasyona verilen tepkilerin sınıflandırılmasında kişiliğin bir bütün olarak geleceğinin engellenmesinin mi yoksa, bir bölümünün engellenmesinin mi önemli olduğunu belirtir. Bunlardan ilki sadece egonun tehdit altında bulunduğu koşullarda ortaya çıkarlar ve benlik savunucu "ego dejensive") tepkiler olarak adlandırılırlar. ikinci türden olanlar ise (çözüm vurgulayıcı) tepkiler (need persistive") olarak isimlendirilir. Früstrasyon sonunda ortaya çıkan pek çok davranış bu iki tepkiyi içermekle beraber, herbirinin ayrı ayrı bulunduğu durumlar da vardır (5,38).

Rosenzweig Ege De Fenses kavramıyla ego savunmalarının sınırlı psikanalitik tanımından kaçınmak için "etho Defense" veya "ego defense" olarak isimlendirmiştir. Etho difense davranışın optimal organizasyonunu verirler ege kavramının kullanılmasının uygun olmadığı insan dışındaki türler için kullanılır, insanı da kapsar (5).

Rosenzweig benlik savunucu tepkileri üçe ayırarak incelemiştir.

a) Dışa Yönelik Cezalandırıcı (extrapunitive) Yanıtlar

Bireyin kendisi dışındaki kişi ve nesnelere yarattığı Früstrasyona saldırganlık türünde verdiği tepkilerdir. Saldırganlığa öfke ve gücenme eşlik eder. Resenzweig bu tepkilerde kullanılan mekanizmanın projeksiyon olduğunu ancak her zaman yanıtın projektif nitelikli olmayabileceğini belirtir. Bu tepkiler doğrudan öfkeden kaynaklanan ve saldırganlığın önce ketlenip daha sonra dolaylı olarak dışa yönelik cezalandırıcı projeksiyon ile ifade edilen biçiminden çok farklı özellikte paranoid psikotik tepki niteliğindedir.

b) İçe Yönelik Cezalandırıcı Yanıtlar (intropunitive)

Birey kendini früstre eden duruma katılır. Saldırganlığın içe dönmesi dışa yönelik ifadenin ketlenmesi sonucunda olabilir. Bu duruma eşlik eden duygular suçluluk ve pişmanlıktır.

Bu tür yanıtların patolojik örnekleri, Psikastenik nevrozlarda, özellikle obsesyonel nevrozlarda görülür.

c) Cezadan Uzaklaştırıcı Yanıtlar (impusnitive yanıtlar)

Saldırganlık motive edici güç olmaktan çıkmıştır. Daha çok sosyal yörelimli dürtüler veya erotik dürtüler motive edicidir. Birey kendini ve diğerlerini suçlamaktan kaçınma eğilimindedir. Frustre edici durum sanki bireyin kendini yatıştırması için kapatılmaktadır. Patolojik şekli histeride görülür. İlişkili psikanalitik mekanizma ve presyondur.

Rosenzweig benlik savunucu tepkilerin bir sıralanım gösterdiğini savunur. Dışa yönelik saldırgan tepkilerin öncelikle gösterilmesi eğilimi fazladır. Bunu içe yönelik saldırgan yanıtlar izler. Bu yanıtlar dışa yönelik saldırgan yanıtlar. İnhibisyonun sonucudur.

Çözüm Verugulayıcı Tepkiler: Bu tepkilerin yukarıda açıklanan benlik sorununu tepkilerden daha sınırlı bir amacı vardır. Engellenmiş gereksinimlerin yerine getirilmesi amacıyla ortaya çıkarlar (5,35,38).

Bozenzwerge göre bu tepkiler psikanalitik kuram çerçevesinde artistik yaratmadaki yüceltme ile histerik konversiyonda örnekleri görülen semptomatik doyum kavramları hatırlanarak anlaşılabilir (5, 35, 38).

Frustrasyona rağmen amaca yönelik davranış sürüyorsa Rosenzweig bunu "uyum için ısrar" olarak adlandırmaktadır. Eğer bir davranış belirsiz ve aldatıcı biçimde boşyere tekrarlanıyorsa bu "Non odjustive persistence" ve yetersiz olarak nitelendirilir. Birey Früstrasyona karşı gösterdiği tepkiyi ısrarlı bir biçimde tekrarlıyorsa bu onun früstrasyona tepki özelliğidir ve

kişilik yapısının zayıflığına işaret eder (5, 39, 40).

Murray "Exploration de la personnalite" adlı eserinde frustrasyona cevap tiplerini psikanalizin kavramlarıyla birleştirerek şöyle bir tablo ile özetler (34).

Frustrasyona Subjektif Cevap Tipleri

<u>Tepki Tipi</u>	<u>Extrapunitive</u>	<u>Intrapunitive</u>	<u>İmpunitive</u>
Belirli frustrasyonla ilgili olarak.			
Heyecanlar —	Hiddet (Düşmanlıkla birlikte)	Suçluluk (pişmanlıkla)	Mahcubiyet (utanma ile)
Hükümler —	Dış dünyanın ayıplanması	Kişinin kendisinin ayıplanması	Kendisini ve başkalarını afetme
<u>Kuramsal Olarak Bunlara Bağlı Psikanalitik Kavramlar</u>			
Genetik ve dinamik temel.			
İçgüdüler —	Dışa yönelmiş saldırganlık gereksinimi (nefret suçluluğu)	İçe yönelmiş saldırganlık gereksinimi	Erotik ihtiyaçlar (aşk suçluluğu)
Vaziyet alış —	Cezadan korkma	Cezayı arama	Sevgiyi kaybetme korkusu
Psikopatolojik görüntüler			
Savunma mekanizması	Projeksiyon	Yer değiştirme	Bastırma
Zihinsel bozukluklar	Paranoya	Obsessif Kompulsif nevroz	Histerik nevroz
Libidinal tipler	Narccissique Narsisistik	Compulsive Kompulsif	Erotic

Ergenlik Sonu Döneminin Genel Özellikleri

Ergenliğin son dönemini("youth") yaşayan bireylerde özdeşleşme, sorumluluk, özerklik olmak üzere üç ana sorununun olduğu bilinmektedir. Gençlik döneminin psikolojik özellikleri tepkicilik, duygusallık, ataklık, alınganlık düz mantıkçı olma olarak sıralanabilir (29).

Gençlik döneminin önemli geçirim ödevlerinden biri benlik saygısı kazanma olumlu benlik imajı geliştirmedir. Gençlerde benlik saygısının sosyo-ekonomik durum anne ve babanın eğitim düzeyleri, meslekleri, vb. nedenlerden etkilendiği bilinmektedir. Yapılan bir araştırmadan gençlerin benlik saygısı ile ailenin sosyo-ekonomik durumları arasındaki ilişki konu alınmıştır. Üst sosyo-ekonomik düzeydeki gençlerin %51 alt sosyo-ekonomik düzeydeki gençlerin ise %38'nin yüksek benlik saygısına sahip oldukları görülmüştür (50). Bir diğer araştırmada fakülte öğrencilerinin olumlu benlik imajına sahip olmalarında sosyo ekonomik durum, anne baba mesleği ve anne baba eğitimi arasında anlamlı ilişkiler olduğuna ilişkin veriler elde edilmiştir (6).

Bu çağda gençler erişkenlerin tepkilerinden farklı tepkiler gösterirler. Sınırlılık, birden tepki gösterme, öfke patlamaları düşünçesiz davranışlar, çabuk sevinip çabuk üzülme, içe kapanma, çöşku bencillik sayısız kaygılar, güvensizlik, kararsızlık bunlarından bazılarıdır. Bu bir uyumsuzluk çağıdır ve bu sağlıklılık belirtisidir. Çok uyumlu olan gençler olgun kişiler olarak değil, kimlik arayışından korkan, kabuk değiştirmenin sıkıntılarını göze alamayan kişiler olarak değerlendirilirler (48).

On sekiz yaşında bir genç kişiliğini tanımlamasını şöyle yapmıştır. "Bazen dikkatli, cesur akıllı, çalışkan, dost, yardım seven, nazik, sadık becerikli, titiz, terbiyeli, söz dinler, güvenilir, ciddi, uyanık ve tatlı olurun, bazen de bu saydıklarımın hiçbiri (Ginot, 1969). Gençte görülen duygusal bozulmalar ve aykırı davranışlar onun arayış içinde olmasının bir sonucudur. Ancak bununda belli sınırlar içinde olması gereklidir.

Bu konudaki başka bir görüşte gençlikte tüm gelişme durumlarının yeniden yaşandığı biçimindedir. Gençlik çağında bu dönemlerde edinilen olumlu ve olumsuz özelliklerin tümü yeniden düzenlenir. Böylelikle genç kendine özgü bir benlik oluşturur.

Suçta yönelmemiş yada ruhsal sorunların hekime başvuracak ölçüde olmayan "Modal" denebilecek gençler üstüne yapılan bir araştırma-izleme çalışmasında bu dönemin gençlerin ileri yaşlardaki uyumları hakkında aydınlatıcı bilgiler verdiği görülmüştür.

Üniversiteli gençlerle yapılan bir araştırmada ruhsal bozukluk oranı %9-12 arasındadır. Bu oran yetişkinlerde %23.4'tür (49).

Ergenlik dönemi tutumların oluşması açısından kritik bir dönem olan 12-30 yaşları arasında bulunur. Ve bu devrede tutumlar ilk yetişkinlik adı verilen 21-30 yaşları arasında giderek kristalleşir yada kemikleşir (32).

Ergenliğin ilk yıllarındaki tutumlar henüz kuvvetle benimsenmemiş değişebilen tutumlardır. Ancak yirmili yaşlarda meslek seçimi, eş seçimi, rol değişenleriyle birlikte tutumlarda katılaşma ve çok az değişebilme söz konusu olur (32).

Gençlikte kişilik özellikleri şu şekilde özetlenebilir:

a. Kendi kimlik arayışına bağlı olarak başkalarını anlamaya çalışma sözkonusudur.

b. Benlik bilinci; başkasıyla ilişkiler ve derin iç yaşam olmak üzere iki alanda gelişme gösterir.

c. Genç kendi kimlik arayışında bir dış desteğe ihtiyaç duyar.

d. İdeal portrelerine otoportreleri zihin uğraşlarını teşkil eder.

e. İç gerilim büyüktür ve daha büyük bir kendini kontrol gerektirir.

f. Heyecan tepkileri; korku ve öfke yaygın görülür.

g. Düz kurma eğilimi; eksikliğini duyduğu güvenliği bulmasını sağlar.

h. Bu dönemde sıklıkla görülen savunma mekanizmalarının bütün içgüdüsel dürtülerin inkar edildiği çilecilik ve entellektualizasyondur. Başka bir savunma yolu olarak da yaratıcılık görülebilir. Çilecilik bireyin kendi iç güdülerini inkar etmesinden kaynaklanan bir savunma olup bu yönüyle bastırma mekanizmasından farklıdır. Aşırı uçlardan yememe, uyumama gibi durumlara rastlanabilir. entellektualizasyon da zihinsel etkinlikler daha çok içgüdüsel oluşumları gözlemek, bunları soyutlamak çabasına yöneliktir. Gençlerin zevk aldığı entellektüel tartışmaların çoğu spekülatif özellik taşırlar. içgüdüsel süreçler düşünce düzeyinde entellektüel terimlerle ifade bulurlar (36).

Savunma niteliğindeki yaratıcılığın gerçek anlamda yaratıcılık niteliği kazanması, bu etkinliklerin ergenin özel gereksinimlerine cevap vermekten çok anlaşılabilir bir türde fantaziden gerçeğe dönüşmesi ile elde edilebilir (36).

Rank'a göre; ergenlikte yazılan piyeslerin çoğunun ana teması incest özellikler taşır. Ergenin edinmeye çalıştığı bağımsızlık ve benlik duygusu cinsel dürtüler tarafından tehdit edilir. Ergen kapasitesini ve benlik bütünlüğünü bozar korkusu ile cinsel dürtülere karşı koymaya çalışır (36). Sullivan cinsel dürtülerin benlik sistemi ile çatışma halinde olduğu konusunda Rank ile aynı görüştedir.

Bu dönemde cinsel dürtüler sürekli olarak çatışma yaratacak ve anksiyede yaratacak biçimde ortaya çıkarlar. Bu durumda başvuruları savunmada genellikle kişiler arası ilişkilerin yüceltme ile yeniden oluşturulması söz konusudur.

Erikson'a göre; ergen öncelikle kendine dönüktür. Kim olduğu ne olacağı, başkalarının gözünde nasıl görüldüğüyle ilgilidir. Başkaları ile özellikle karşı cinsle kurdukları ilişkiler temelde kendini tanıma çabalarından kaynaklanır. Gençler birbirleriyle iletişimlerinde sürekli duygularından, umutlarından, beklentilerinden birbirleri hakkında görüşlerinden bahsederek kim olduklarını bulmaya çalışırlar. Gerçek yakınlık duygusuna sahip olabilmek ile meşguldür. Erikson bu dönemde evlenen gençlerin evliliklerinin çok azının süregen olduğu görüşündedir (18). Ergenlik dönemindeki en önemli değişiklik benlik ve kimlik yapılaşmasında görülmektedir.

Gençler bu dönemlerinde aile, arkadaş, okul çevrelerindeki kişilerle iletişimlerinde bazı problemler yaşabilirken François-Unger (1997) yaptığı bir araştırmada ergenlerde beş tür toplumsallık tipi betimlemiştir.

- Başkalarına kapalı, kendi çalışmasına ve kişisel geleceği düşünme yönelmiş bireysellikler. Bunların dilekleri yüksektir, başarılı oldukları toplumsal etkinliklerde yönetici olmaya yeteneklidirler; fakat mesafeli dururlar, gizli düşünceler beslerler.

- Neşeli toplumsal kişiler. Bunlar başkalarının görüşlerini, ortak görevleri kolayca kabul ederler ve herkesçe seçilirler.

- Yöneticiler, örgütleyiciler, sevkedici bir rol oynamayı isteyenler.

- Utangaçlar, başkalarıyla ilgilenmeye ve başkasına gerçekten sempati duymaya yeteneksiz olanlar.

- Başkaları tarafından tanınmanın, kendi olanaklarından yararlanmanın yollarını bulmaksızın, kendini değerli kılma arzusuyla karşı çıkanlar, muhalifler.

Yüceltme Mekanizması üç aşamada gerçekleşir.

1. Gerçek amacın engellenmesi
2. Cinsel yada saldırgan impulsların etkisiz hale getirilmesi
3. Ego tarafından enerjiye yeni bir şekil verilmesi.

Yüceltme mekanizması sürekli olarak psişik enerji ile beslenmeyi gerektirir (13).

Sanatçılar yaratıcı kişiler olarak Frustrasyon durumunda ki saldırganlıklarını kendi yaratıcı alanlarında kullanarak boşaltırken yüceltme mekanizmasını kullanmış olurlar. Örneğin: Çocuklukta yasaklanmış olan dışkı ile oynama dürtüsünün erişkenlikte, amatörce yada profesyonelce Heykeltraş olmak olarak ifade edilmesi (3)

Sürekli olarak birşeyler (resim, müzik, heykel, roman şiir, oyun vb.). yaratıyor olmak hem içgüdülerin ifadesini hemde kişinin sürekli kendiyile yüzleşmesini gerektirir. Bir müziksienin, bir resmin yaratıcısından farklı şeyleri içermesi düşünülemez. Eser her zaman yaratıcısından birşeyler taşır. Yaratıcısına kendini tanıma kendiyile yüzleşme fırsatı verir.

Yaratıcılık zekanın, belleğin, imgelemin birlikte bulunduğu bir davranış türüdür. Normal sağlıklı birey uygun koşullar içinde kendi yetenekleri doğrultusunda gelişmesine olanak tanıyarak yaratıcılığı geliştirebilir (26). Yaratıcılık sadece sanatçılara özgü ve özellik olmayıp her bireyde belirli bir düzeyde vardır ve açığa çıkarılması mümkündür.

Yaratıcılığın açığa çıkarılabilir nitelikte olduğunu kanıtlayan bir çalışma "Yaratıcılığı Harekete Geçirme Tekniği" dir (CMT). Bu resim çizme tekniği ile çeşitli türdeki yaratıcı aktivitelere temel olan bazı zihinsel işlevler harekete geçirebilmektedir. Bu teknik sözel ve sözel olmayan konulardaki yaratıcılığın açığa çıkarılabilmesi özelliği ile eğitimde kullanılabilirdiği gibi psikosomatik bir psikofizyolojik doğada bir benlik dzünleyicisi olması nedeniyle de psikoterapiye yardımcı bir teknik olarak klinik ortamda kullanılabilir. Uygulama sonucunda bireyler daha gerçekçi daha kendine güvenen, kendilerine daha olumlu yaklaşabilen bireyler haline gelebilmektedirler. Bu tekniğin nasıl olupta yaratıcılığı harekete geçirdiği şu şekilde açıklanmaktadır. CMT psikodinamik olarak kişinin kendisi ile yüzleşebilmesi için çok sayıda fırsat yaratmaktadır. Kişi bu fırsatları değerlendirerek kendisine daha olumlu yaklaşabilmekte, tutum ve davranışları da buna bağlı olarak değişebilmektedir. Bu yöntem kişinin doğal benliğini farkedebilmesini sağlatmaktadır. Bu teknik renklerle belirli bir biçime sahip olmayan şekiller yaratma şeklinde uygulanmaktadır. Bu şekilde sağ elini kullanan bir çok insandaki sol hemisferin dominansı azaltılıp sağ hemisferi etkin kullanma geliştirilebilmektedir (sol elini kullananlarda tersi olmaktadır). Sağ hemisfer görsel hayalleri, mekansal ilişkileri ve sentezleri benzerlikleri ve kıyaslamaları, bazı duygu ve çöşkuların kullanımını (ağlamak, gülmek, lanet etmek gibi), durumlara geniş perspektiften bakışı, müzik melodiler, ritm algısı üzerinde işlemleri, sol hemisferden gelen bilgileri anlamlı hale getirerek var olan bilgilerden yeni anlamlı birleşimler oluşturma işlemlerini yapmaktadır. Sağ hemisfer aktive edilince sol hemisferin analitik, mantıklı, sözel düşünce tarzının kısıtlayıcı özelliği ortadan kalkabilmekte, konuya daha geniş bir

perspektiften bakabilme olanağı doğmaktadır. Bu perspektif görsel hayal gücünün ağırlıklı olduğu kişinin duygusal yaşantılarıyla bütünleşebilmesini sağlatmaktadır (6-46)

Yaratıcılık konusunda yapılan çalışmalar göstermiştir ki çocuklar bildiğimizden daha çok artistik yeteneğe sahiptir. Ancak gelişim süreçlerinde karşılaştıkları sosyal baskı ile bunun önemli bir kısmını kaybetmektedirler. Bu yokolma sürecini aşabilenlerin ancak kalıtımsal olarak üstün yeteneklere sahip kişiler için mümkün olmaktadır (23).

Davis'e göre birey yaratıcı olabilmek için bilinçli bir şekilde yaratıcı çözümler bulmaya sevkedilebilir. Özel bir takım tutum ve alışkanlıklar kazandırılabilir. Gerçekte yaratıcı kişiler orjinallik, meraklılık esneklik, diğer insanlardan farklı olma isteği ve risk alma özellikleri ile ayırtedilebilirler. Myers ve Osborn ve Gordon'un araştırmaları 6-7-8 sınıf düzeyindeki çocuklara orjinal düşüncenin öğretilebileceğini göstermiştir. Yaratıcılık eğitiminin amacı daha yaratıcı düşünmeyi sağlatabilecek tutum ve alışkanlıklar kazandırmaktır. Yaratıcılığı geliştirebilmek için:

1. Yaratıcı öğretim manevraları kullanmak
2. Öğrencilerin yaratıcı tutum ve alışkanlıklar kazanması için ortam hazırlamak
3. Yaratıcılık için gerekli güvenilir bir psikolojik atmosfer hazırlamak gerekmektedir (14).

Yaratıcı kişilik özellikleri Stein tarafından şu şekilde sıralanmıştır:

1. Yaratıcı kişi başaran kişidir.
2. Düzen gereksinimi duyan kişidir.
3. Meraklıdır.
4. Atılgandır, başattır, kendi kendine yeter.
5. Depresyonları yoktur, an inhibedir. Kuralcı değildir. Pek geleneksel değildir. Bohem gibi Füstürsüzdür. Radikaldir, otoriteryen özellikleri azdır.
6. İsteklerinde ısrarlıdır. Çalışmaktan hoşlanır ve kapasitelidir. Öz disipline sahiptir. Sebatkârdır, enerjiktir.
7. Bağımsızdır, bağımsız düşünme ve hareket edebilme özelliğine sahiptir.
8. Yararlı eleştirmendir. Onu memnun etmek zordur. Tatminsizdir.
9. Geniş çapta bilgi sahibidir. Tek bir alanda saplanıp kalmaz.
10. Duygu ve heyecanlara açıktır. Onun için duygu düşünceden daha fazla önemlidir. Daha subjektiftir. Hayat doludur, coşkuludur.
11. Yargılarında ve değer oryantasyonunda estetiklidir.
12. Ekonomik değerlere önem vermez, kötü bir iş adamıdır.
13. Feminen ilgilerini tanımlamada daha özgürdür, Maskülin saldırganlık azdır.
14. Kişiler arası ilişkilere pek fazla ilgi duymaz çok fazla sosyal ilişki istemez.
15. Duygusal olarak dengesizdir. Psikolojik tanıma göre pek iyi uyumlu olduğu söylenemez. Fakat işinde mutlu ve sosyal olarak gerekli düzeyde uyumludur.

16. Kendini yaratıcı olarak görür. Kendini tanımlarken yaratıcılığa ilişkin terimleri diğer kişilere kıyasla daha fazla kullanır.

17. Sezgi ve sempati yapabilme gücü vardır.

18. Kendi kendini az eleştirir.

19. Diğer insanlar üzerindeki izlenimi çarpıcıdır.

Yaratıcı kişiler bu özelliklerin tümünü birlikte taşıyamazlar. Ancak ortalama kişilerin pek çoğuna göre bu özellikleri kişiliklerinde taşırlar (25).

ARAÇ VE YÖNTEM

Araştırmada araç olarak Rosenweg-Picture-Frustration study test ve örnekleme sosyo kültürel, sosyo ekonomik açıdan tanımayaya yönelik bir anket formu kullanılmıştır (Bkz. Ek 1-2).

Anket Formu araştırmanın amacına uygun olarak, öğrencilerin yaşı, medeni durumu, son beş yıldır yaşadıkları yer, anne ve babalarının eğitim düzeyi, meslekleri, ailenin gelir düzeyi (2) psikolojik danışmaya ihtiyaç duyup duymama gibi özellikleri konusunda bilgi almaya yöneliktir.

Rosenzweg P-F study Test in günlük yaşamda karşılaşılabilecek Frustre edici durumlara normal ve anormal uyum biçimlerini yarı projektif bir teknikle ortaya koyar. Diğer adı "Picture" Association study For assessing Reaction to Frustration" olan test projektif bir teknik olarak kelime çağrışım testiyle T.A.T arasında bir yerdedir. Bu iki teste kıyasla niceliksel analize daha uygundur. Pratik uygulamalar kadar projektif metodolojiye ve psikodinamik teoriye ilişkin araştırmalar için uygun bir araçtır (41).

Verilen uyaran ve alınacak yanıtlar açısından daha sınırlıdır. P-F testinin çocuk, ergen ve yetişkin olmak üzere üç formu vardır. Bu araştırmada ergen formu kullanılmıştır. Bu form yetişkin formu ile aynı içeriktedir, sadece iki durumda Frustre eden nesnelere farklılık vardır. Testin yetişkin formunun Türk örnekleme uyarlaması yapılmış grup normları ve standart puanları saptanmıştır. Bu çalışmada klinik kullanımda uyum güçlüğü olanları ayırdedebileceğine ilişkin diğer araştırmaları destekleyen bulgular

elde edilmiştir (35) . Ülkemizde P-F study ile yapılan araştırmalardan bazıları şunlardır.

Bayezid, ilkokul öğretmenlerinin Früstrasyona Tolerans derecelerinin öğrencilerinin Früstrasyon Toleransı oluşumuna etkileri (5).

Çobuk "Ergenlik de Anababa yoksunluğunun Früstrasyon Toleransına etkisi" (12).

Çelen, Yurt dışından kesin dönüş yapan işçi çocukları ile Türkiye'de doğup büyümüş çocukların Früstrasyona karşı geliştirdikleri agresyonunun yönü ve türü. (13).

P-F Testi 24 adet Früstrasyon durumunu gösteren resimlerden oluşmaktadır. bu resimlerden herbiri günlük yaşamda karşılaşılabilecek engellenme durumlarını göstermektedir. Resimlerdeki kişilerden biri Früstre eden diğeri olan durumundadır. Früstre eden kişinin Früstrasyon yaratan ifadesi sol baloncukta yer alır, diğer tarafta Früstre olan kişinin ifadesi ile ilişkili baloncuk boş bırakılmıştır. Denekten bu boşluğu uygun şekilde doldurması istenmektedir.

Test ego blokajı ve süper ego blokajını içeren durumları yansıtır. yoksunluklar, hayal kırıklıkları doğrudan bireyi etkileyen durumlar ego blokajı durumlarıdır. Ego blokajı durumunda kişinin yanıtlarının alındığı resimler 1, 3, 4, 6, 8, 9, 11, 12, 13, 14, 15, 18, 20, 22, 23, 24 nolu olanlardır. Süper ego blokajı ise bireyin bir başkası tarafından suçlanması, saldırıya uğraması vb. durumları içerir. Bununla ilgili yanıtlarda 2, 5, 7, 10, 16, 17, 19, 21 nolu olanlardır. Ancak bu iki blokaj durumu arasındaki ayırım kesin değildir. Bireyin

algılamasına göre değişir. Bir birey için ego blokajı olan durum diğeri için süper ego blokajı olabilir.

Araştırmada testin yorumlanmasında el kitabındaki kural-
lara uyulmuştur. Üç'ten fazla durum yanıtlanmadığında
test değerlendirme dışı bırakılmıştır.

Puanların yorumlanmasında öncelikle her Frustre eden
duruma verilen yanıt saldırganlığın yönü ve saldırgan-
lığın tipi açısından incelenir.

Rozenzweşg göre saldırganlığın yönü;

1. Dışa yönelik saldırganlık (Extraggession)
2. İe yönelik saldırganlık (Intraggreassion)
3. Saldırıdan kaçma (Imaggession) (Bkz. s. 33)

Saldırganlığın Tipi

1. Engel vurgulayan (Obstack. Dominence)
2. Ego Savunucu (Ego-Defense)
3. Çözüm Vurgulayıcı (Need-Persistence) (Bkz.s.33)

Yanıtların belirlenmesi şeklinde analiz edilir.

Saldırganlığın yönü ve tipi toplam altı kategori oluş-
turmaktadır. bu da dokuz ayrı faktörde değerlendiril-
tir (Bkz. s.33).

Yanıtların puanlanmasında genelde tek birf aktör yet-
miş olmaktadır. Ancak, zaman zaman birden fazla faktö-
rün puanlamaya katıldığı durumlarla karşılaşmak olası-
dır. özellikle yanıtın iki ayrı cümle olarak verildiği

durumlarda iki faktör olarak puanlamak gerekebilir. Rosenzweig göre üç faktörlü bir değerlendirme oldukça azdır. Bu tür değerlendirmeler genelde iki faktörün bileşimine girer. Puanlama da özel bir durum olarak örtülü bileşimler sözkonusudur, bunlar altlarında yatan eğilimleri maskeleyişlerdir. Bunlar için niceliksel olarak ayır bir değerlendirme yapılmamakla birlikte niteliksel olarak gözönünde bulundurulması söz konusudur (41).

Puanlama sırasında faktörlerin nasıl sırlanacağına dikkat edilmelidir. Puanlama engel vurgulayıcı (O-D), benlik savunucu (E.D) çözüm vurgulayıcı (N.P) yanıtların sıralanışı şekline de yapılır. P-F testinde puanlanan yanıtlar davranışın açık düzeyini belirtir. Rosenzweig komik yanıtların puanlanmasında kişiye açık düşmanca tutumların E, kişisel olmayan saldırganlıkla yönelmemiş komik yanıtların (Funny) M olarak puanlanacağını belirtmektedir (35).

Yorum, Rosenzweig yorum prosesinde üç çeşit normun kullanılabilceğini söylemiştir. Bunlar; Evrensel (nomotetik), grup (demografik) ve bireysel (idiodinamik) (41) Psikolog bu üç tip normdan herhangi birine dayanarak veya bir kaçının kombinasyonunu kullanarak yorum yapabilir. Rosenzweig yorumda kişinin değil de grubun önemli olduğu kültürel normlarla yaklaşımın bireyi ön planda tutan idiodinamik yaklaşımda üstün olmadığını söylemiştir (Rosenzweig 1951). Ona göre testör deneğe bireyselliğin önemini tam tanıyan bir insan olarak yaklaşmalıdır. idiodinamik yaklaşımla yorumlamada eğilimlere, puanlama kayıtlarındaki çeşitli elemanların ilginç olabilecek organizasyonlarına ve tepkilerin kendine özgü ifadelerine bakılır (15). Bu araştırmada idiodinamik yorum yapılmıştır.

Yorumda gözönünde tutulan ilk nokta G.U.G'dir. Prensipten olarak, Rorschach'ın sıradan cevaplarının yüzdesinde yaklaşan bu değer, bireyin kendi sosyal grubuna uyumunun bir göstergesidir. Patolojik sapmalar G.U.G'nin aşağı değerlerine doğru olmaktadır. Maksimum sapmalar psikozlarda görülmektedir. Bu araştırmada G.U.G., testin Türkiye için ergen formuna ilişkin normların bulunmaması nedeniyle saptanamamıştır. İkinci aşama, profillerde dökümü yapılmış olan 6 faktörün T puanına çevrilmesidir. Saldırganlığın yönü ile ilgili puanların (EA, I-A, M-A) ve bu puanlardaki sapmaların açık bir anlamı vardır. Patolojik bir denekte önemli sapmalar görülmektedir (42) Paranoya'da EA'ların artışı, depresyonda I-A'ların artışı gibi. Hissedilir şekilde normal olan deneklerde gözlenen sapmanın özellikle hangi sütundan geldiğini görmek önemlidir. Tiple (O-D, E-D, N-P) ilgili notların çok farklı bir anlamı vardır. E-D notu benliğin kuvvetinin ve zayıflığının göstergesi olarak görülebilir. Patolojik deneklerin E-D notları yüksektir. N-P notu, tepkilerin uyumluluğunun değil, karakterin yeterliliğinin göstergesidir. Düşük bir N-P notu engellenme durumlarının ortaya çıkardığı problemleri çözme yeteneğinin eksik olduğunu gösterir. O-D notu, denegın früstrasyonun yarattığı engellerin az çok etkisi altında kalma eğilimini göstermektedir. Bu bakımdan yüksek bir O-D notu denegın bir O-D notu denegın bu engellerin altında kalkamama eğilimini ortaya koymaktadır (5).

Üçüncü aşama örüntülerin incelenmesi, faktörlerin incelenmesini tamamlayan bir çalışmadır, ve onların anlamını derinleştirmek imkanını vermektedir. Örüntülerin incelenmesinde yanıtlarda en fazla gözlenen;

- a) Saldırganlık yönü
- b) Saldırganlık tipine,

c) Tip ve yönsel özelliklere bakılmaksızın en yüksek puan alan yanıtlara bakılır.

Son aşama eğilimlerin incelenmesidir. Genellikle şu söylenebilir: Elde edilen eğilimlerin sayısı ne kadar azsa, deneğin uyumluluğu da o kadar iyidir. Eğilimler deneğin test kayıtının ilk yarısında dikkate değer bir sıklıkta göstermediği saldırganlığın tip veya yönünün ikinci yarısında göstermesi veya bunun tam tersinin saptanması yolu ile analiz edilir. Rosenzweig ve Mirmow'a göre bir kayıta rastlanılan eğilim niteliği gözönüne alınmaksızın düşük früstrasyon toleransının göstergesidir (Rosenzweig 1959). Eğilimler bireyin kendisinin früstrasyon karşısında gösterdiği tepkiye reaksiyonunu yansıtır (Bayezid 1986).

Bu testin güvenilirliği ve geçirliliği ile ilgili bazı çalışmalar şunlardır:

Rosenzweig testin güvenilirliğini iki yolla araştırmıştır.

1. "**Inter Scorer Reliability**": Farklı kişilerin yanıtlarının puanlanması yada aynı kişinin (puanlayıcının) uzun bir süreden sonra yanıtları tekrar puanlaması ile yapılmıştır. Her durum için sınırsız ranjda idiodinamik yanıtlar verilebilir. Yapılan araştırmalarda 100 adet yetişkin P.F testini puanlayan iki uygulamacı arasındaki puanlama benzerliği %85 olarak bulunmuştur (41). Pichot ve Donjon 1955, aynı testi 2 yıl ara ile aynı puanlayıcının 2 kez puanlamasını incelemişler ve güvenilirlik korelasyonunu 0.84 ile 0.99 arasında bulmuşlardır. Pareek'in P-F çocuk formunun Hindistan adaptasyonunu içeren araştırmasında, farklı

iki uygulamacı tarafından puanlanan 100 kayıttın arasında puanlama benzerliği 0.52 ile 0.93 arasında değiştiği bulunmuştur (41).

2. Test-Tekrar Test Güvenirliği: Rosenzweig (udwig ve Adelman (1975) yaptıkları çalışmalar sonunda testin test - tekrar test güvenirliliğini oldukça yüksek bulmuşlardır (41).

Bir prejektif yada yarı prejektif bir testin geçerlilik araştırmalarının, uygulayıcının aracı kullanma yeteneğinin önemli olması nedeniyle sınırlı olduğu gözönünde bulundurulmalıdır (Rosenzweig 1978).

Testin geçirliliği 2 yolla araştırılmıştır.

1. Yapı Geçerliliği: Rosenzweig ve Adelman (1977) atarafından bu konuda yapılan araştırmalar şu şekilde özetlenmektedir. Beklenen gelişimsel patemler test normlarına yansırılar. Dışa yönelik saldırganlık, saldırganlığın kısmen sosyolize olmuş şekilleri olan içe yönelik saldırganlık ve saldırıdan kaçmaya göre en ilkel olan tepkilerdir.

Çözüm vurgulayıcı tepkiler (N-P) saldırganlık tipleri içinde sosyal olarak en gelişmiş olanıdır. Ego savunucu ve vurgulayıcı yanıtlar daha önceki dönemlerin özellikleri temsil ederler. Strese maruz kalındığında P-F skorlarıda ölçülebilir değişik gözlenmektedir. Verbal saldırgan davranış için kısmen fikir verebilir. P-F testi görünürdeki davranış için etkindir. Diğer düzeyler için etken olduğu söylenemez. P-F test ve diğer saldırganlık ölçebilen kişilik ve uyum envanterleri (MMPI. Allport Vernon Study of Values vb) birbirine paralel sonuçlar vermektedir.

2. Pragmatik Geçerlilik: P-F testinin diğer psikometrik testlerle önemli derecede bağlantılı sonuçları olduğu gözlemlenmiştir (42). Saldırganlık düzeyindeki kadın ve erkek farklılıkları sadece ergen formunda bulunmuştur. Ergen formu formlar içinde en yeni olanıdır. Çocuk ve yetişkin formlarının uygulamalarında ise erkek ve kadınların Früstrasyona gösterdiği tepki örüntülerinin benzer olduğu görülmüştür (42).

P-F testi iş alanlarında, okullarda kliniklerde, endüstride, kültürel araştırmalarda kullanılmaktadır. Hastane ve klinik incelemelerinde diğer testlerle birlikte kullanıldığında önemli bilgiler verir. Test dünyada birçok ülkede kullanılmış standardite edilmiştir. Ülkemizde de yetişkinler formu için standartizasyon çalışması yapılmıştır (5).

"RESENZMEIG PICTURE-FRUSTRATION STUDY" 'DE PUANLANAN UNSURLAR

<p>AGRESYON YÖNÜ</p>	<p>Engelin vurgulanması (Obstacle-Dominance)</p>	<p>Ego savunması (Ego-Defans)</p>	<p>Çözüm getirme gereksiniminin ısrarlılığı (Need-Persistence)</p>
<p>Dışa yönelik saldırgan- lık (Extraggession) (E-A)</p>	<p>E' (Extrapeditive): Früstre edici engelin varlığı ısrarlı olarak belirtilmiştir. Engelin aşılabilmesi ve engele saplanıp kalma sözkonu- sudur. Örn. "büyük aksi- lik gerçektir"</p>	<p>E(Extrapunitive): Suçlama saldırganlık vs. çevredeki kişi veya nesnelere çevrilmiştir.</p>	<p>(Extrapersistive) Bir başkasından empati yaparak früstre edici durum çözüm getirmesi beklenmektedir.</p>
<p>İçe yönelik saldırgan- lık (In.raggession) (I-A)</p>	<p>I' (Intropeditive): Früstre edici engel früstre edici değilmiş gibi yorumlanır hatta bir ölçüde yararlı gibi gösterilir veya kişi diğerinin yarattığı früstrasyonu destekleye- rek sıkıntısının yoğunlu- ğunu ortaya koyar.</p>	<p>I (Intropunitive) Suçlama, kınama vs.'yi kişi kendisine yönelt- miştir.</p>	<p>i (Intropersistive) Birey sorunu çözmek için suçluluk duygusundan kaynaklanan düzeltmeler ileri sürer.</p>
<p>Saldırıdan kaçma (Imaggession) (M-A)</p>	<p>M' (Impeditive): Früstre edici durumda engelin varlığı inkar edilerek minimize edilmeye çalışılır.</p>	<p>M (Impunitive) Suçlamadan kaçınılır duruma kaçınılmaz gö- züyle bakılır, özel- likle früstre eden birey affedilir. Mizahi yanıtları da içerir.</p>	<p>m (Impersistive) Çözüm için beklenen koşullar veya zamanın gelmesi umulur. Sabır ve bekleyiş karakteris- tiktir.</p>

(41)

Örnekleme ve Uygulama

Örnekleme Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesinin Sanat, Eğitim Fakültesinin Sanat ve Bilim dallarında eğitim gören öğrencilerden oluşmuştur.

P.F. test ve Anket formu (Bkz. Ek 1-2) 330 öğrenciye uygulanmıştır. Dokuz test formu geçersiz kabul edilerek değerlendirme dışı bırakılmıştır. 321 öğrencinin P.F. testi ve anket formu değerlendirmeye alınmıştır.

Sanat öğrencileri 101 kız, 62 erkek olmak üzere toplam 163 kişidir. Öğrencilerin yaşları 18-24 arasında değişmektedir. Güzel Sanatlar Fakültesinin sinema TV, oyunculuk, dramatik yazarlık bölümlerinde eğitim gören 78 öğrenci ve Eğitim Fakültesinin resim, müzik öğretmenliği eğitimi veren bölümlerinden 85 kişi uygulamaya alınmıştır.

Bilim öğrencileri Eğitim Fakültesinin Fizik, Kimya, Matematik, Tarih, Coğrafya bölümü öğrencileri olan toplam 158 kişiden ibarettir. Öğrencilerin yaşları 18-24 arasında değişmektedir. 87'si erkek 71'i kız öğrencidir.

Uygulama gruplar halinde yapılmıştır. Uygulama sırasında öğrencilerin tümü P-F testi ve Anket Formunu yanıtlamaya istekli görülmüşlerdir. Uygulamada öğrencilerin birbirlerinden etkilenmemeleri için ayrı oturmalarına ve uygulama boyunca birbirleriyle konuşmalarına özen gösterilmiştir. P-F testi hakkındaki ön bilgi öğrencilere okunmuştur. Süre sınırlaması getirilmemesine rağmen öğrenciler ortalama 30 dk. testi tamamlamışlardır.

BULGULAR

Araştırmaya ilişkin bulgular 13 tablo halinde sunulmuştur.

Tablo 1-2 örneklemin sosyo ekonomik, sosyo kültürel değişkenler açısından tanıtımını ve karşılaştırılmalarını içermektedir.

Sanat ve Bilim öğrencileri arasındaki Früstrasyon toleransı farklılıkları Tablo 3-4-5-6'da verilmiştir. Früstrasyon durumuna karşı verilen tepki biçim farklılıkları Tablo 7,9-10'da örüntüler Tablo 8'de sunulmuştur. Sanat ve Bilim öğrencilerinin; 9 faktör için verdikleri yanıtların yüzde dağılımı ve farklılıklar Tablo 11-12-13'te gösterilmiştir.

Tablo 1. Örneklemin sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel değişkenler açısından tanımı 1.

Öğrenciler	Yaş		Cinsiyet		Medeni Durum		Ailenin Ortalama Aylık Geliri		Son 5 Yıldaki İkamet Yeri	
	18-21	21-23	Kız	Erkek	Bekar	Evli	0-2 milyon	2 milyon ve üstü	Büyük Kent	Kasaba Köy
Sanat Öğr.	%65	%35	%62	38	%95.7	%4.3	%32.5	%67.5	%79	%3
Bilim Öğr.	%71	%29	%45	%55	%98.5	%1.5	%56	%44	%33	%24
χ^2	P > 0.05		P > 0.05		P > 0.05		P < 0.01		P < 0.05	

Tablo 2. Örneklemin sosyoekonomik, sosyalkültürel değişkenler açısından tanımı 2.

	Annenin Eğitim Deneyi		Babanın Eğitim Deneyi		Annenin Mesleği		Babanın Mesleği		
	Sanat Öğr.	Bilim Öğr.	Sanat Öğr.	Bilim Öğr.	Sanat Öğr.	Bilim Öğr.	Sanat Öğr.	Bilim Öğr.	
Okuma-Yazma Bilmiyor	%1.84	%17.08	%0.61	%2.53	Ev Hanımı	%73.9	%86.7	-	%1.84
Okur -Yazar	%9.2	%17.92	%3.68	%8.22	İşçi	%2.45	%2.93	%7.36	%12.65
İlk Mezun	%33.5	%42.40	%22.08	%43.67	Memur	%12.88	%3.79	%28.22	%22.77
Ortaokul Mezun	%12.26	%7.9	%12.26	%13.29	Serbest Meslek	%3.68	%1.89	%30.06	%40.50
Lise Mezun	%28.22	%10.12	%24.53	%17.08	Emekli	%7.9	%5.06	%34.36	%22.15
Üniversite Mezun	%12.88	%5.08	%32.51	%15.18					
Lisansüstü Eğitim Görmüş	%1.25	%-	%4.29	%-					

2
%

P < 0.01

P < 0.01

P < 0.05

P < 0.05

Tablo 3. Sanat öğrencileri ve Bilim öğrencileri arasındaki Frustrasyon toleransı farklılıkları

	Sanat Öğrencileri	Bilim Öğrencileri
Frus.Tol. Yüksek	73 %44.78	56 %35.44
Frus.Tol. Düşük	90 %55.21	102 %64.55
Toplam	163 %100	158 %100

χ^2

SD: 1

0.10 > P > 0.05

Tablo 4. Güzel Sanatlar Fakültesi öğrencileri ile Bilim öğrencileri arasındaki Frustrasyon toleransı farklılıkları

	Sanat Öğrencileri	Bilim Öğrencileri
Frus.Tol. Yüksek	39 %56	56 %35.44
Frus.Tol. Düşük	39 %50	102 %64.55
Toplam	78 %100	158 %100

χ^2

SD: 1

P < 0.05

Tablo 5. Kız Sanat ve Bilim Öğrencileri Frustrasyon Tolerans farklılıkları

	Kız Sanat Öğrencileri	Kız Bilim Öğrencileri
Frus.Tol. Yüksek	46 %45.54	21 %29.57
Frus.Tol. Düşük	55 %54.45	50 %70.42
Toplam	101	71
%	%100	%100

$$\chi^2 = 4.46$$

SD: 1

P < 0.05

Tablo 6. Erkek Sanat ve Bilim öğrencileri Frustrasyon Tolerans Farklılıkları

	Erkek Sanat Öğrencileri	Erkek Bilim Öğrencileri
Frus.Tol. Yüksek	35 %56.46	52 %59.77
Frus.Tol. Düşük	27 %43.54	35 %40.22
Toplam	62	87
%	%100	%100

$$\chi^2: 0.16$$

SD: 1

P > 0.05

Tablo 7. Sanat ve Bilim öğrencileri arasındaki tepki biçim farklılıkları

	Toplam Sanat öğrencileri N: 163	Toplam Bilim öğrencileri N: 158	χ^2	P
	Verilen Yanıt Sayısı	Verilen Yanıt Sayısı		
EA	1623.50	14.59	227.91	P < 0.001
IA	456.50	616.50	103.89	P < 0.001
MA	1813	1718.50	8.83	P > 0.05
OD	294.50	212.50	8.34	P < 0.01
ED	3366.50	198	32.67	P < 0.001
NP	232.50	158	12.6	P < 0.001
Mm (Mizahi Yanıtlar)	129	14	90.79	P < 0.001

Toplam Yanıt Sayısı: 3912

Toplam Yanıt Sayısı: 3792

Tablo 8 . Sanat ve Bilim öğrencilerinin tipik örüntü sıralanmaları

Sanat öğrencileri :	ED > OD > NP	Bilim öğrencileri:	ED > OD > NP
MA > EA > IA		MA > EA > IA	
M > E > I		M > E > I	
<u>NI' > E' > I'</u>		<u>E' > NI' > I'</u>	
i > e > m		i > e > m	

Tablo 9 Kız Sanat ve Bilim Öğrencileri arasındaki tepki biçim farklılıkları

	Kız Sanat Öğrencileri N: 101	Kız Bilim Öğrencileri N: 71		
	Verilen Yanıt Sayısı	Verilen Yanıt Sayısı	χ^2	P
EA	1056	632.50	17.17	P<0.01
IA	290.50	290.50	19.45	P<0.01
MA	1127.50	811.50	0.49	P>0.05
OD	186	119.50	0.63	P>0.05
ED	2137.50	1532.50	1.56	P>0.05
NP	150.50	8.3	12.83	P>0.05

Toplam Yanıt Sayısı: 2424

Toplam Yanıt Sayısı: 1704

Tablo 10. Erkek ve Sanat ve Bilim öğrencileri arasındaki tepki biçim farklılıkları

	Erkek Sanat Öğrencileri N: 62	Erkek Bilim Öğrencileri N: 87		
	Verilen Yanıt Sayısı	Verilen Yanıt Sayısı	χ^2	P
EA	567.50	826	12.81	P < 0.001
IA	166	325.50	14.40	P < 0.001
MA	683.50	907	2.44	P > 0.05
OD	108	93	12.91	P < 0.001
ED	1229	1890.50	49.69	P < 0.001
NP	82	75	4.08	P < 0.05

Toplam Yanıt Sayısı: 1488

Toplam Yanıt Sayısı: 2088

Tablo 11. Sanat ve Bilim öğrencilerinin 9 faktör için verdikleri yanıtların dağılımı

	OD			ED			NP			Toplam		
	Sanat	Bilim		Sanat	Bilim		Sanat	Bilim		Sanat	Bilim	
EA	Σ 214.50	163.50		Σ 1289.50	1209.50		Σ 119.50	86		Σ 1623.50	1459	
E'	\bar{X} 1.33	1.03	e	\bar{X} 7.91	7.66		\bar{X} 0.73	0.54		\bar{X} 9.96	9.23	
	% 5.5	4.31		% 32.96	31.92		% 3.05	2.25		% 9.96	38.47	
	<u><u>P > 0.05</u></u>			<u><u>P < 0.05</u></u>			<u><u>P < 0.05</u></u>			<u><u>P < 0.05</u></u>		
IA	Σ 9	4.50		Σ 413.50	5.76		Σ 34	35.50		Σ 456.50	616	
I'	\bar{X} 0.06	0.03	i	\bar{X} 2.54	3.65		\bar{X} 0.21	0.22		\bar{X} 2.80	3.90	
	% 0.23	0.11		% 10.57	15.21		% 0.86	0.93		% 11.66	16.24	
	<u><u>P < 0.05</u></u>			<u><u>P < 0.01</u></u>			<u><u>P < 0.05</u></u>			<u><u>P < 0.05</u></u>		
MA	Σ 70.50	44.50		Σ 1663.50	1637.50		Σ 79	36.50		Σ 1813	1718.50	
M'	\bar{X} 0.43	0.28	m	\bar{X} 10.21	10.36		\bar{X} 0.48	0.23		\bar{X} 11.12	10.8	
	% 1.80	1.17		% 42.52	43.17		% 2.01	0.96		% 46.34	45.31	
	<u><u>P < 0.05</u></u>			<u><u>P < 0.05</u></u>			<u><u>P < 0.05</u></u>			<u><u>P < 0.05</u></u>		
Toplam	Σ 294.50	212.50		Σ 3366.50	3423		Σ 232.50	158		Σ 4163	3988	
	\bar{X} 1.80	1.34		\bar{X} 20.65	21.66		\bar{X} 1.43	1		\bar{X} 16.3	15.8	
	% 7.52	5.58		% 86.05	90.25		% 5.93	0.04		% 46.34	45.31	
	<u><u>P < 0.05</u></u>			<u><u>P < 0.05</u></u>			<u><u>P < 0.05</u></u>			<u><u>P < 0.05</u></u>		

Tablo 12. Kız Sanat ve Bilim öğrencilerinin 9 faktör için verdikleri yanıtların dağılımı

OD		ED		NP		Toplam			
		Sanat	Bilim	Sanat	Bilim	Sanat	Bilim		
EA	E'	Σ 135.50	86.50	Σ 843.5	505	Σ 77	41	1096	632.50
		\bar{X} 1.34	1.22	\bar{X} 8.35	7.11	\bar{X} 0.76	0.60	1046	8.90
		% 5.58	5.08	% 35	29.63	% 3.17	2.90	43.56	26.35
		$P > 0.05$		$P < 0.001$		$P > 0.05$			
IA	I'	3	1	Σ 266.50	269	Σ 21	20.90	29050	29050
		\bar{X} 0.03	0.01	\bar{X} 2.64	3.79	\bar{X} 0.21	0.30	2.88	4.2
		% 0.13	0.04	% 11	19.8	% 0.88	1.25	11.98	12.90
		$P > 0.05$		$P < 0.001$		$P < 0.05$			
MA	M'	Σ 47.50	31.50	Σ 1027.50	758.50	Σ 52.90	21.90	1127.50	811.5
		\bar{X} 0.47	0.44	\bar{X} 10.17	10.68	\bar{X} 0.52	0.33	11.16	11.4
		% 1.96	1.83	% 42.98	44.50	% 2.17	1.38	46.50	33.81
		$P > 0.05$		$P > 0.05$		$P > 0.05$			
Toplam		Σ 186	119.50	Σ 2137.50	1532.90	Σ 150.50	83	N: 101	N: 71
		\bar{X} 1.84	1.68	\bar{X} 21.16	21.58	\bar{X} 1.49	1.26		
		% 7.67	88.17	% 89.93	89.93	% 6.21	5.25		

Tablo 13. Erkek Sanat ve Bilim öğrencilerinin 9 faktör için verdikleri yanıtlar,

		OD			ED			NP			Toplam		
		Sanat	Bilim		Sanat	Bilim		Sanat	Bilim		Sanat	Bilim	
EA	Σ	79	76.50		44.6	704.50		42.50	45		567.50	826	
	\bar{X}	1.27	0.88	E	7.19	8.10	e	0.69	0.52		9.15	9.49	
	%	5.30	3.67	%	30	33.75	%	2.85	2.17		38.13	39.54	
		<u>$P > 0.05$</u>		<u>$P < 0.05$</u>		<u>$P > 0.05$</u>		<u>$P > 0.05$</u>					
IA	Σ	6	3.50		147	307		13	15		166	325.90	
	\bar{X}	0.10	0.40	I	2.37	3.53	i	0.21	0.17		2.08	3.74	
	%	0.40	0.17	%	9.87	14.71	%	0.87	0.74		11.15	15.50	
		<u>$P > 0.05$</u>		<u>$P < 0.05$</u>		<u>$P > 0.05$</u>		<u>$P > 0.05$</u>					
IA	Σ	23	13		636	879		20.50	15		685.50	1907	
	\bar{X}	0.37	0.15	M	10.26	10.10	m	0.43	0.17		11.06	1043	
	%	1.54	0.63	%	42.74	42.08	%	1.78	0.74		46.06	43.4	
		<u>$P > 0.05$</u>		<u>$P > 0.05$</u>		<u>$P > 0.05$</u>		<u>$P > 0.05$</u>					
Toplam	Σ	108	93		1229	1890.50		82	79		N: 62	N:87	
	\bar{X}	1.74	1.07	\bar{X}	19.82	21.73	\bar{X}	13.32	0.86				
	%	7.25	4.46	%	82.59	90.54	%	5.51	3.58				

TARTIŞMA

Araştırmanın 1. bölümünde sanat ve bilim öğrencilerinin sosyo kültürel ve sosyo ekonomik açıdan kıyaslamaları yapılmış, sanat öğrencilerinin anlamlı oranda sosyo ekonomik düzeylerinin ve anne-baba eğitimlerinin yüksek olduğu görülmüştür. Bilim öğrencilerinin sosyo ekonomik durumu anne-baba eğitimlerinin düzeyi sanat öğrencilerine kıyasla düşük bulunmuştur.

Çalışmanın 2. kısmı Sanat ve Bilim öğrencileri arasında Früstrasyon tolerans farklılıklarının belirlenmesi oluşturmaktadır. Bulgulara bakıldığında sanat öğrencilerinin Früstrasyon toleransları bilim öğrencileri ile kıyaslandığında aralarında anlamlı bir fark çıkmamıştır ($0.10 < P > 0.05$).

Güzel Sanatlar Fakültesi öğrencileri ile Eğitim Fakültesi Bilim öğrencileri kıyaslandığında anlamlı düzeyde bir fark bulunmuştur ($P < 0.05$). Bu farklılığın bir ölçüde sosyo ekonomik statü farklılaşmasından kaynaklanabileceği düşünülebilir. Literatüre bakıldığında, Moskowitz'e göre; sağlık, yaş sosyo ekonomik koşullar gibi Faktörler Früstrasyon kaynaklarıdır.

Fenichel'e göre; Sosyo ekonomik statü farkı Früstrasyon toleransı için önemli bir fark yaratmaz. Zengin ailelerdeki kötü aile ilişkileri düşük Früstrasyon toleransına yol açabilir. Ayrıca Früstrasyona alışık olmama aşırı Früstrasyon kadar Frustrasyon toleransı düşüklüğüne yol açar (19).

Eğitim Fakóltesi öğrencilerinin sanatçı olmaktan çok eğitimci olmayı hedeflemeleri de bulguların bu şekilde sonuçlanmasında etken olmuş olabilir.

Kız sanat ve bilim öğrencileri arasında Frustrasyon toleransı farklılıklarına bakıldığında sanat öğrencisi olan kızların Frustrasyon toleranslarının anlamlı düzeyde yüksek olduğu görölmüştür ($P < 0.05$). aynı kıyaslama erkek öğrenciler için yapıldığında anlamlı düzeyde bir fark saptanamamıştır ($P > 0.05$). Sanat öğrencilerinin sosyo ekonomik ve sosyo kültürel düzeylerinin daha yüksek olması kız öğrenciler üzerindeki geleneksel baskının daha az olabileceğini düşündürür. Sanat aktivitelerinin genel davranış planında ve karşı cinsle ilişkilerde daha rahat olmayı gerektirdiği bilinmektedir. Erkekler üzerinde geleneksel bir baskının olmaması bu konuda anlamlı bir fark yaratmamış olabilir. Ancak Frustrasyon karşısında gösterilen tepki tiplerine bakıldığında erkek bilim öğrencilerinin daha fazla ego defansif, dışa yönelik saldırgan, içe yönelik saldırganlık, saldırıdan kaçma tepkileri verdikleri görölmüştür. Erkek bilim öğrencileri ile erkek sanat öğrencileri arasında Frustrasyon toleransı açısından anlamlı bir fark olmamakla beraber yukarıda ifade edilen tepki tiplerindeki farklılıklar bize erkek bilim öğrencilerinin Frustrasyonla karşılaştıklarında daha problemlili olduklarını düşündürmektedir.

Kız Sanat ve Bilim öğrencilerinin Frustrasyonla karşılaştıklarında gösterdikleri tepki biçimlerine baktığımızda kız sanat öğrencilerinin anlamlı düzeyde daha fazla dışa yönelik saldırgan bilim öğrencisi kızların ise anlamlı düzeyde içe yönelik saldırgan oldukları görölmüştür. Dışa yönelik saldırganlık, inhibisyona

saldırganlığın içe yönelmesine neden olmaktadır (19). Bu bulgu sanat öğrencisi kızların inhibisyonlarının daha az olduğunu düşündüren yukarıdaki tartışmamızı doğrular niteliktedir.

Sanat ve Bilim öğrencileri arasındaki genel tepki biçim farklılıklarına bakıldığında sanat öğrencilerinin daha fazla dışa yönelik saldırgan bilim öğrencilerinin ise daha fazla içe yönelik saldırgan oldukları dikkati çekmektedir. Saldırıdan kaçma tipindeki tepkiler arasında anlamlı bir fark olmamakla birlikte sanat öğrencilerinin saldırıdan kaçırma şekilde puanlanan yanıtlarının Rosenzweig'in mizahi yanıtlar dediği türden olduğu dikkati çekmektedir. Mizahi yanıtlarda espiri yoluyla engelin önemsenmediğinin vurgulanması, Früstrasyonun manik savunma ile bir tür inkarının söz konusu olduğunu düşündürülebilir.

Sanat ve bilim öğrencilerinin Früstrasyon karşısında gösterdikleri tepki tipleri karşılaştırıldığında Sanat öğrencilerinin anlamlı düzeyde daha fazla engel vurguladıkları ve çözümler için daha fazla ısrarlı oldukları bilim öğrencilerinin ise anlamlı düzeyde daha fazla ego defansif oldukları görülmektedir. Bu bulgular bize sanat öğrencilerinin engel karşısında daha fazla blok olmakla birlikte Früstrasyonu aşmakta daha fazla ego gücüne sahip olduklarını düşündürmektedir.

NP puanı (çözüm getirme gereksiniminde ısrarlılık) karakter yeterliliğinin bir göstergesidir. Düşük NP puanı engellenme durumlarının ortaya çıkardığı problemleri çözme yeteneğinin eksikliğini gösterir (38). Bilim öğrencilerinin daha fazla ego defansif yanıtlar vermesi benliklerinin daha zayıf olduğunun bir göstergesi sayılabilir. Klinik çalışmalarda patolojik

deneklerin daha fazla ego defensif oldukları görülmektedir (38). Ego defensif davranışlar psikanalitik kuramdaki ego defansı anlamına gelmez. Çeşitli gurur ve endişe özelliklerini gösterir. Pichot ve Danjon bu özelliği deneğin zayıflığından ötürü engellenmeler karşısında tepkilerinin bu güçsüz kısım üzerinde toplandığını ifade etmektedirler. Bilim ve Sanat öğrencilerinin içe yönelik saldırganlık tepkilerine bakıldığında Bilim öğrencilerinin anlamlı düzeyde daha çok içe yönelik saldırgan tepkileri olduğu görülmektedir. Aynı kıyaslama kız ve erkek öğrenciler için yapıldığında da Bilim öğrencilerinin (kız ve erkek) anlamlı düzeyde daha çok bu tepkiyi verdikleri saptanmıştır. Kız Sanat ve Bilim öğrencilerinin dışa yönelik saldırgan yanıtlarına bakıldığında, Bilim öğrencilerinin anlamlı düzeyde daha az dışa yönelik saldırgan tepkiler verdiği gözlenmektedir.

Sanat ve Bilim öğrencilerinin tipik örüntü sıralanmalarına bakıldığında genelde bir farklılık görülmemektedir. Sadece engel karşısında gösterilen tepki biçimlerinin sıralanımındaki farklılık dikkati çekmektedir. Sanat öğrencileri engeli fazla önemsemez görünürken bilim öğrencileri daha fazla engel karşısında blok olmaktadır. Sanat öğrencilerinin engel vurgulayıcı (OD) tepkilerinin daha fazla olması da engel karşısında blok olduklarını göstermekle birlikte tepkisel olarak engeli önemsiz görme karakteristiktir. Bilim öğrencileri ise engelle karşılaştıklarında bu tür savunmalar kullanmaksızın direk engel şokuna girdikleri düşünülebilir.

SONUÇ

Araştırmanın sonuçları şu şekilde özetlenebilir:

1. Sanat ve Bilim öğrencileri sosyo ekonomik ve sosyo kültürel düzey açısından kıyaslandığında Sanat öğrencilerinin sosyo ekonomik düzeylerinin ve anne baba eğitimlerinin yüksek olduğu görülmüştür.

2. Sanat ve Bilim öğrencileri arasındaki Frustrasyon toleransı farklılıklarına bakıldığında aralarında çok büyük bir farklılık ($0.10 > P > 0.05$) görülmemiştir. Ancak Güzel Sanatlar Fakültesi öğrencileri ile Eğitim Fakültesi Bilim öğrencileri Frustrasyon toleransları açısından karşılaştırıldığında Güzel Sanatlar Fakültesi öğrencilerinin Frustrasyon toleranslarının Bilim öğrencilerine kıyasla daha yüksek olduğu görülmektedir.

3. Kız Sanat ve Bilim öğrencileri arasındaki Frustrasyon tolerans farklılıkları karşılaştırıldığında Sanat öğrencisi olan kız öğrencilerin Frustrasyon toleranslarının anlamlı düzeyde Yüksek olduğu görülmüştür. Aynı karşılaştırma erkek öğrenciler için yapıldığında anlamlı düzeyde bir fark saptanamamıştır.

4. Sanat ve Bilim öğrencilerinin Frustrasyon karşısında gösterdikleri tepki biçimleri karşılaştırıldığında Sanat öğrencilerinin daha fazla dışa yönelik saldırgan, bilim öğrencilerinin ise daha fazla içe yönelik saldırgan oldukları görülmüştür. Saldırıdan kaçma türündeki tepkileri arasında anlamlı bir fark saptanamamıştır.

Ancak Sanat öğrencilerinin saldırıdan kaçma şeklinde puanlanan yanıtların önemli bir kısmının Rosenzweg'in mizahi yanıtlar dediği türden olduğu dikkati çekmektedir.

Sanat öğrencilerinin daha fazla engelin önemini vurguladıkları ve çözüm için daha fazla ısrarlı oldukları saptanmıştır. Bilim öğrencilerinin ise daha fazla ego defansif oldukları görülmüştür.

5. Kız Sanat ve Bilim öğrencilerinin Frustrasyon karşısında tepki biçim farklılıklarına bakıldığında kız sanat öğrencilerinin anlamlı düzeyde daha fazla dışa yönelik saldırgan, kız Bilim öğrencilerinin ise içe yönelik saldırgan oldukları saptanmıştır. Aynı karşılaştırma erkek Sanat ve Bilim öğrencileri için yapıldığında, erkek Bilim öğrencilerinin daha fazla ego defansif tepkiler verdikleri görülmüştür.

6. Bu araştırma ile sanatçı özellikleriyle Frustrasyon Toleransı arasında anlamlı bağlantılar olduğunu düşündüren bulgular edinilmiştir. Farklı sosyo ekonomik kesimlerde ve daha geniş bir örneklem grubuyla çalışıldığında Sanat ve Bilim öğrencileri arasındaki Frustrasyon Tolerans ve Frustrasyona karşı gösterilen tepkilere ilişkin farklılıkların daha net belirlenebileceği ve daha kesin bilgiler edinilebileceği düşünülmektedir.

Ö Z E T

Bu araştırma sanat ve bilim öğrencilerinde Früstrasyon toleransı ve Früstrasyon karşısında gösterdikleri tepki biçimlerinin saptanması ve karşılaştırılması amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Araştırmaya Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Fakültesinden 243, Güzel Sanatlar Fakültesinden 78, toplam 321 öğrenci katılmıştır. Araç olarak Rosenzweig P-F test ergen formu ile sosyo ekonomik ve sosyo kültürel düzey belirlemek için yapılandırılmış bir anket kullanılmıştır. Elde edilen bulgular Rosenzweig P-F testin puanlama ve değerlendirme özellikleri çerçevesinde puanlanmış ve değerlendirilmiş yorum idiodinamik olarak yapılmıştır.

Araştırmanın bulgularına göre; Sanat ve Bilim öğrencileri sosyo ekonomik ve sosyo kültürel açıdan karşılaştırıldığında sosyo ekonomik düzeyleri ve anne-baba eğitimleri açısından aralarında önemli farklılık bulunmuştur.

Sanat ve bilim öğrencileri arasında Früstrasyon toleransı açısından önemli bir fark görülmemekle beraber Güzel Sanatlar Fakültesi öğrencileri ile Eğitim Fakültesi Bilim öğrencileri kıyaslandığında belirgin farklılık görülmüştür.

Sanat ve bilim öğrencilerinin Früstrasyon karşısında gösterdikleri tepki biçim farklılıklarına bakıldığında Sanat öğrencilerinin daha çok dışa yönelik, bilim öğrencilerinin ise daha çok içe yönelik saldırgan oldukları görülmüştür.

Sanat öğrencilerinin daha fazla engel vurguladıkları ve çözüm için ısrarlı oldukları, daha fazla mizahi yanıt verdikleri saptanmıştır. Bilim öğrencilerinin ise daha fazla ego defansif oldukları görülmüştür. Bu bulgular bilim öğrencilerinin inhibisyonlarının daha fazla olduğunu, Sanat öğrencilerinin ise daha az olduğu şekilde yorumlanabilir.

KAYNAKLAR

1. ADASAL, R.: Medikal Psikoloji, İstanbul, Minnetoğlu Yayınları. 1977.
2. ARMANĖAN, İ.: Yöntem bilim 1; Bilimsel Yöntem, İzmir Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları, 1983.
3. ARSAN, C.: Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi, Medikal Psikoloji Ders Notları
4. BANDURA, A. ROSS, D. ROSS, S.: Transmission of Aggression through Imitation of aggressive Models, Journal of Abnormal Psychology, 1961.
5. BAYEZİD, G.: İlkokul öğretmenlerinin Früstrasyona Tolerans Derecelerinin Öğrencilerinin Früstrasyon Toleransı Oluşumuna Etkileri, İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi Psikiyatri Anabilim dalı Doktora Tezi, 1986.
6. BAYEZİD, G.: Yaratıcı Olabilmek, İzmir, Özel sağlık Hastanesi Dergisi, 1990.
7. BAYEZİD, G.: Fakülte öğrencilerinin Benlik İmajına Sosya Ekonomik, Sosyo Kültürel Değişkenlerin Etkisi, İzmir, I. Eğitim Kongresi, 1991.
8. BERKOWITZ, I: Roots of Aggression, Newyork, Athenton Press, 1969.
9. BUSS, H.A.: The Psychology of Aggression, Newyork, 1961.

10. CROW, D.: General Psychology With Questions and Answers, 1981.
11. CÜCELOĞLU, D.: İnsan Davranışı ve Psikolojinin Temel Kuramları, İstanbul, Remzi kitabevi, 1991.
12. ÇABUK, T.: Ergenlerde Anababa Yoksunluğunun Früst-rasyon Toleransına Etkisi, İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi Psikiyatri Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 1986.
13. ÇELEN, N.: Yurt Dışından Kesin Dönüş Yapan İşçi Çocukları ile Türkiye'de Doğup Büyümüş Çocuk-ların Früstrasyona Karşı Geliştirdikleri Ag-resyonun Yönü ve Türünün Rosenzweig Picture Frustration Testi ile Değerlendirilmesi, Bursa Uludağ Üniversitesi Psikiyatri Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 1986.
14. DAVIS, G.A., WARREN, T.F.: Psychology of Education, D.C. Heath and Company, 1974.
15. DOLLARD, MILLER, DOOB, M.: Frustration and Aggression, Yale University, 1939.
16. DOUGLAS.N. BERNSTEIN. A, MICHAEL, T: Clinical Psyc-hology Newyork, Mc Grow-Hillbook Company.
17. ENC., M: Ruhbilim Terimleri Sözlüğü, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1980.
18. ERIKSON, E.: İnsanın Sekiz Çağı, Ankara, birey ve Toplum Yayınları Psikonoliz Dizisi, 1984.
19. FENICHEL, O.: Nevrozların Psikanalitik Teorisi, Çev: S. Tuncer, İzmir, Ege Üniversitesi Matbaası, 1974.

20. FREUD, S.: Sanat ve Sanatçılar Üzerine, İstanbul, Şipal Bozak Yayınları, 1979.
21. FREUD, S.: The Problem of Anxiety, Norton, 1936.
22. GEORGE, W. GOLDMEN, R.: The Ricture Frustration Study as a Predictor Overt Aggression. Pittsburg, The University of Pittsburgh.
23. GUILFORD, J.P.: Reading in General Psuchology, Newyork, Barnes andnoble books, 1954.
24. KAĞITÇIBAŞI, Ç.: İnsan ve İnsanlar, İstanbul, Beta Basımyayın, 1983.
25. KAPLAN, H.1.: Comprehensive Textbook Psychiatry, Third Edition, William and William and Wilkers 1980.y
26. KARAYAĞMURLAR, B.: Sanatta Yaratıcılık ve Eğitim, İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sasyol Bilimler Enstitüsü, Resim-İş, Eğitimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 1990.
27. KAUFFMAN, J.: Characterictis of Childerns Behavior Disorders, Columbus, 1985.
28. KOHN, A.: Art For Art's Sake, Psychology Today, Semtember, 1987, s: 52-57.
29. KÜÇÜKKARAGÖZ, H.: Öğretmen Adaylarının İnsan Doğasına İlişkin Tutumları, İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyo Bilimleri Enstitüsü, Eğitimde Psikolojik hizmetler bölümü, Yüksek Lisans Tezi, 1992.
30. MCCARY, J.L.: Ethnic and Cultural Reactions to Frustration, Houston, University of Houston.

31. MILLER, N.: The Frustration-Aggression, Hypothesis, Amerikan Psychological Association, 1941.
32. MORGAN, C.: Psikolojiye Giriş Ders Kitabı, Ankara, Meteksan yayınları 1984.
33. MOSKOWITZ, M.: General Psychology A Core Text in Human Behavior, Boston, 1984.
34. MURRAY, I.: Exploration de la Personnalite Cilt 2.
35. OKYAVUZ, Ü.: Rosenzweig Resimli-Engelleme Testinin 20-30 yaş. Arası Türk Örnekleme Uyarlanması ve Klinik Denenmesi, Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi, Psikoloji Bölümü Dokuz Tezi, 1982.
36. ONUR, B.:Ergenlik Psikolojisi, Ankara, Hacettepe Matbaası, 1985.
37. ROSENZWEIG, S.: A General Outline of Frustration Character and Personality, Newyork, 1938.
38. ROSENZWEIG, S.: An Outline of Frustration The Ory Personality and The Behavior Disorders, Newyork 1944.
39. ROSENZWEIG, S. KOGAN, K.L.: Psychodiagnosis. fIntroduction to test in the Clinical Practice of Psychodynamics, Newyork, Grune and Stratton, 1949.
40. ROSENZWEIG. S. MIRMOW, E.L.: The Validation of Trends in the Children's Form of the Rosenzweig Picture-Frustration Study, Journal of per sonality, 1950
41. ROSENZWEIG, S.: The Rosenzweig Picture Frustration (P-F) Study Basic Manuel, St. Louis. 1978.

42. ROSENZWEIG, S.: Aggressive Behavior and The Rosenzweig Picture Frustration Study, St lovis, Washington University, 1978.
43. SANDSTROM, CI: Çocuk ve Gençlik Psikolojisi, Çev:R. Şemin, istanbul, İstanbul Edebiyat Fakültesi Yayınları: 164. 1982.
44. SARASON, R. SARASON, İ.: Psychology The Frontiers of Behavior, Newyork, 1978.
45. BELBER, V.F.,: Yaratıcılık Eğitimi, Durck-und verlags-hams Albert Limback, Braunshweg.
46. WOLFGANG, L: Creativity Mobilization Technique, Newyork, Grune and Stratton 1976.
47. YAVUZER, H.: Çocuk ve Suç, İstanbul, Altın Kitaplar Dizisi, 1982.
48. YÖRÜKOĞLU, H.: Değişen Toplumda Aile ve Çocuk, Ankara, İnsan ve Toplum Dizisi, Aydın Kitabevi, 1984.
49. YÖRÜKOĞLU, A.: Gençlik Çağı Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunlar, İstanbul, Özgür Yayıncılık, 1989.

E K L E R

Yaşınız:

Cinsiyetiniz:

Doğum yeriniz:

Bölümünüz:

Medeni durumunuz: ()Bekar ()Evli ()dul

1- Annenizin eğitim düzeyi nedir ?

()Okuma-yazma bilmiyor ()Okuma-yazma biliyor,fakat diplomasız

()İlkokul mezunu ()Ortaokul mezunu ()Lise mezunu ()Üniversite mezunu

()Lisans-üstü öğrenim görmüş ()Başka(belirtiniz).....

2- Babanızın eğitim düzeyi nedir ?

()Okuma-yazma bilmiyor ()Okuma-yazma biliyor,fakat diplomasız

()İlkokul mezunu ()Ortaokul mezunu ()Lise mezunu ()Üniversite mezunu

()Lisans-üstü öğrenim görmüş ()Başka(belirtiniz).....

3- Annenizin mesleği nedir ?

()Ev hanımı ()İşçi ()Memur ()Serbest meslek ()Emekli

4- Babanızın mesleği nedir ?

()İşsiz ()İşçi ()Memur ()Serbest meslek ()Emekli ()Subay

5- Yaşamınızın son beş yılını nerede geçirdiniz ?

()Büyük Kent ()Kent(belirtiniz).....()Kasaba ()Köy

6- Şimdiye kadar psikolojik danışmaya gerek duydunuz mu ?

()Evet ()Hayır ()Başka(belirtiniz).....

7- ()Okuduğunuz bölüme isteyerek mi girdiniz ?

()Evet ()Hayır ()Başka(belirtiniz).....

8- Ailenizin ortalama aylık geliri nedir ?

()0-1 milyon ()1-2 milyon ()2-3 milyon ()3milyon ve yukarısı